

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929.

Första kammaren.

Nr 37.

Måndagen den 3 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Vid föredragning av sammansatta stats- och bankoutsrottets memorial nr 3, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 32, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1929/1930, m. m.;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av förordningen den 15 maj 1925 (nr 117) angående restitution av sockerskatt eller befrielse från sådan skatt för socker, som använts vid tillverkning av exportvaror;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 november 1907 (nr 117) om frihamn, m. m.; samt

nr 35, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden.

Vad utskottet i dessa betänkanden och memorial hemställt bifölls.

Vid föredragning av bankoutsrottets memorial nr 64, angående ersättning åt biträden, anlitade av bankoutsrottet vid behandling av vissa ärenden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 91 § i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar och lag om ändrad lydelse av 55 § i lagen den 13 maj 1921 om ackordsförhandling utan konkurs.

I detta utlåtande hade utskottet anfört följande:

»De nu föreslagna lagändringarna äro betingade av ett genom proposition nr 214 framlagt förslag till förordning om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar, m. m. Sedan bankoutsrottet avgivit utlåtande nr 58 i anledning av propositionen jämte i ämnet väckta motioner, har första kammaren i huvudsak bifallit propositionen, varemot andra kammaren ännu icke behandlat densamma.

1:o) Under förutsättning att även andra kammaren i huvudsak bifaller propositionen nr 214, har utskottet icke något att erinra mot de genom nu förevarande proposition föreslagna lagändringarna och hemställer, att propositionen nr 216 måtte av riksdagen bifallas.

2:o) Under förutsättning åter att andra kammaren icke i huvudsak bifaller propositionen nr 214, får utskottet hemställa, att propositionen nr 216 måtte av riksdagen avslås.»

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr **Åkerman**: Herr talman! Då den under denna punkt angivna förutsättningen numera inträffat, anhåller jag om bifall till den av utskottet under denna punkt gjorda hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 2.

Då den förutsättning, som låg till grund för utskottets hemställan, ej inträffat, förklarades densamma hava förfallit.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av försvarets centrala ledning m. m. jämte i ärendet väckt motion;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1929—1930 till kommerskollegium samt de under kollegium lydande myndigheter och kårer m. m. jämte en i ett av dessa ämnen väckt motion;

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader; samt

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss omorganisation av vägväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.13 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 4 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **Johansson**, som anmält, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellation rörande den sociala jordfrågan, erhöll ordet och anförde: Med första kammarens tillstånd har herr Lindhagen till mig och chefen för justitiedepartementet samt eventuellt även chefen för socialdepartementet framhållit följande 13 frågor.

*Ang.
den sociala
jordfrågan.*

1) Kan det förväntas, att den i propositionen nr 204 bebadade lilla vidgning av egnahemsstyrelsens i trontalet berörda maktlösa förslag om jordbruk åt mindre bemedlade skall leda regeringens uppmärksamhet på vikten av jordfrågans uttryckning i hela dess vidd ur sitt nuvarande försumpade läge?

2) Ligger det ej i sakens natur, att det *sociala* jordproblemet om de svagares skydd mot hänsynslösa konjunkturen och de starkares övermakt icke kan, såsom den härskande statskonsten numera förmenar, tillgodoses företrädesvis genom förhoppningar om »frivillighet» från konjunkturenas och de starkares sida?

3) Fordrar icke snarare folkets hopplösa kamp på landsbygden i vinklar och vrår för drägligt livsuppehälle ett frejdigt framträdande av statsmakten i vad på den ankommer och ett behjärtat värn för jordkulturen mot stadskulturens och den industriella exploateringens lössläppta utsvävningar utöver sina behöriga ramar?

4) Håller regeringen således till en början icke före, att jordbruket fortfarande liksom tillförne måste vara »basis för all hushållning, som man vill skall äga bestånd och varaktighet» och därför också bära skyddas mot en osund och ensidig industrialisering av naturrikedomarna, arbetet och »vederbörande ämbetsverk»?

5) Bör det således ej sättas en damm mot »vederbörande ämbetsverks» och senast länsstyrelsens i Umeå bemödanden allt för ofta att till gagn för ett växande bolagsvälde på allehanda sätt undergräva bland annat den förbudslagstiftning mot bolagsförvärv, som tillkommit för att värna om såväl det bestående jordbruket som de slumrande jordbruksmöjligheterna?

6) När kan det för sistnämnda ändamål också förväntas, att för riksdagen framlägges jordkommissionens av statsmakten beställda förslag, att förbudslagen, liksom skett i de sociala arrende- och vanhävdslagarna, följdriktigt utsträcker även till s. k. spekulanter samt därigenom »vederbörande ämbetsverks», senast egnahemsstyrelsens och länsstyrelsens i Umeå farhåga för dessa spekulanter ej vidare kan tagas till förevändning för att småningom äta ut bestående jordbruk och jordbruksmöjligheter till förmån för tillblivelse av aktiebolaget Sverige?

7) När skall vidare dagas en gång för det gamla även av den patriarkaliska konservatismen och liberalismen omfattade programmet, att »egnahemsrörelsen lägges i samhällets hand» samt således en uppståndelse förväntas ur den sociala jordfrågans sammanstörtande år 1928, då problemen om rikets kolonisation,

Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)

frigörelse av sociala arrendejordbruk och fulländning av ofullständiga jordbruk anförtröddes åt de sedan gammalt antisocialt betonade hushållningssällskapen utan andra utvägar än litandet till konjunktureernas och de stora jordägarnas »frivillighet» samt senkomna statslån åt personer med egna tillgångar?

8) Hyser ej även regeringen den övertygelsen, att jordbrukets omvårdnad och jordbrukarfamiljernas människovärde tryggas även på de permanenta, sociala småarrendena endast genom en varaktig besittning jämte optionsrätt och andra befogade anspråks uppfyllande vare sig jordägaren är bolag eller enskild person?

9) Får i sådan händelse förväntas, att den hitintills åstadkomna sociala arrendelagstiftningens ofullkomlighet i sak och bristande kontroll för efterlevnad skola tillvinna sig regeringens uppmärksamhet med iakttagande tillika, att arrendatorernas tyvärr sällsynta möjligheter till bättre utkomst tillvaratages genom effektiv rätt för dem till uppsägning före arrendetidens utgång?

10) Kan någon gång emotes effektiva åtgärder från det allmännas sida i anledning av 1923 års riksdagsskrivelse med anledning av väckt motion om kolonisation i nödens stund även genom emigration?

11) Är det utsikt till någon återuppståndelse för den vid sekelskiftet aktuella, för närvarande nedlagda frågan om livskampens underlättande för de många genom skäligen kontroll på utnyttjandet av speciella naturrikedomar i enskildes äga såsom skogar av större omfattning, malmer, vattenfall och större torvmossor?

12) Kan det emotes någon snar framförd för den viktiga angelägenheten att de ekonomiska svårigheterna för det av industrialismen och den merkantila organisationen överflyglade jordbruket, det bestående såväl som det nya, rationellt avhjälpas särskilt, på sätt redan skett i bland annat Finland och Danmark, genom en omfattande och mångsidig ekonomisk och teknisk Kooperation, som i mån av behov stödes även av statsmakterna?

13) Är det ej oundgängligt för jordfrågans effektiva lösning att samverka äger rum mellan de olika regeringsdepartement, på vilka dess olika nära sammanhängande huvuddelar äro splittrade, och då närmast jordbruks- och justitiedepartementerna ävensom eventuellt socialdepartementet?

Jag får härmed — såvitt angår justitie- och socialdepartementens ämbetsområden efter uppdrag av och samråd med cheferna för dessa departement — besvara nämnda interpellation.

Interpellanten åsyftar med densamma bland annat ett återupptagande av den s. k. sociala jordfrågan i hela dess vidd på grundval av de av jordkommissionen utvecklade riktlinjerna. Som det torde vara kammaren välbekant, har flertalet av de spörsmål, som innefattas i denna kommissions betänkande, redan varit föremål för positiva åtgärder från statsmakternas sida. Jag vill i detta hänseende erinra om de reformer, som genomförts genom antagandet av ensittarlagen, bolagsförbudslagen, bulvanlagen, den sociala arrendelagstiftningen och vanhävdslagen. Härjämte hava en hel del andra lagstiftningsåtgärder, som beröra den sociala jordfrågan, under senare år genomförts. Bland dylika åtgärder må nämnas lagstiftningen angående återköpsrätt och åborätt, 1926 års jorddelningslagstiftning och den 1928 genomförda reformen av statens egnahemslåne- och jordanskaffningsverksamhet.

Interpellanten anser dessa åtgärder icke vara tillräckligt genomgripande. Han önskar sålunda dels en revision av flera av nämnda lagkomplex dels också vidtagande av ytterligare reformer. Interpellanten åsyftar bland annat lagstiftning om tvångsfrilösen av arrendejordbruk, expropriation för bildande av nya jordbruk och för vinnande av tomtmark, skärpt kontroll över utnyttjandet av speciella naturrikedomar i enskildas ägo, skärpningar av bolagsförbudslagen och arrendelagen samt förstärkning av egnahemslåne- och jordanskaff-

ningsverksamheten. Ifrågavarande spörsmål hava emellertid i anledning av motioner av interpellanten helt eller delvis varit föremål för prövning av årets riksdag. På hemställan av andra lagutskottet hava de lämnats utan bifall utom i en punkt. Sålunda har riksdagen anhållit om förslag till åtgärder från det allmännas sida för att åt sådana arrendatorer under bolag och med dem likställda brukare, för vilka särskilda sociala lagbestämmelser gälla, bereda möjlighet att kostnadsfritt erhålla rättshjälp med avseende å frågor rörande arrendeförhållanden. Sagda fråga kommer att i anslutning till riksdagsskrivelsen tagas under övervägande. Vidare pågår för närvarande inom statens egna-hemsstyrelse utredningar angående de åtgärder, som utöver vad redan vidtagits i detta hänseende kunna erfordras för att underlätta för mindre bemedlade, vid lantarbete vana personer att bilda nya jordbruk. Därvid kommer jämväl det av interpellanten berörda spörsmålet om beredande av s. k. passerstillen åt dylika personer, varom redan ett förslag föreligger, att upptagas till förnyat övervägande.

Jag vill ock erinra att statsministern helt nyligen i andra kammaren besvarat en av herr Spångberg framställd interpellation rörande arrendefrilösningar, till vilket interpellationssvar jag, så vitt angår sagda spörsmål, vill hänvisa.

Med hänsyn till den ståndpunkt riksdagen, enligt vad förut berörts, intagit till nu förevarande frågor samt vad i övrigt rörande dessa förekommit finner jag näppeligen anledning att nu närmare ingå därpå, så mycket mindre som nödig erfarenhet torde böra inhämtas rörande verkningarna av hittills genomförda åtgärder, innan inom samma områden vidtagas nya förfoganden. Hithörande frågor komma emellertid att följas med uppmärksamhet, därvid i första hand resultatet av pågående utredningar avvaktas.

Interpellanten har vidare framhållit önskvärdheten av åtgärder för undanröjande av jordbrukets ekonomiska svårigheter och i detta hänseende särskilt pekat på en omfattande och mångsidig ekonomisk och teknisk Kooperation. Bland annat för utredande av dessa viktiga och omfattande spörsmål hava under 1928 tillkallats sakkunniga inom jordbruksdepartementet. Dessa hava igångsatt en ingående undersökning av hithörande frågor. Så snart förslag från nämnda sakkunniga föreligga, komma förslagen att i vederbörlig ordning underkastas prövning samt i den mån de därtill föranleda föreslås till framläggande för riksdagen.

Ytterligare har interpellanten berört spörsmålet om kolonisation genom emigration. Den av interpellanten därvid åsyftade riksdagsskrivelsen i ämnet torde vara skrivelsen den 30 maj 1923, nr 203, i vilken riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta närmare undersöka på vad sätt staten lämpligen borde stödja de emigrerande medborgarna och medverka till att minska deras risker för sin framtida utkomst i det främmande landet.

Socialstyrelsen, som erhållit i uppdrag att verkställa utredning i detta och vissa närliggande spörsmål, har den 14 januari 1928 avgivit betänkande med förslag till åtgärder. Över nämnda betänkande hava yttranden inhämtats från vederbörande myndigheter och intresserade enskilda sammanslutningar.

Sedermera har emigrationsfrågan behandlats dels vid det i motiveringen till förevarande interpellation omförmälda diskussionsmöte och dels vid ett inför chefen för socialdepartementet avhållet sammanträde av en trängre krets av för frågan intresserade personer, representerande i huvudsak de offentliga och enskilda institutioner, som redan nu arbeta på området och med vilka vore avsett att i ämnet samverka. Vid sammanträdet ifrågasatte chefen för socialdepartementet, att en fullt objektiv upplysningsverksamhet borde åvägbringas i fråga om förhållandena på sådana platser i utlandet, dit svenskar önskade resa; och hemställde han till de närvarande att närmare överväga, huruvida samt efter vilka riktlinjer och under vilka former en dylik upplysningstjänst

Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)

Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)

borde anordnas. Till chefen för socialdepartementet har därefter överlämnats en promemoria innefattande utredning, bland annat, rörande upplysningsverksamhetens bedrivande och en blivande upplysningsinstitutionens arbetsuppgifter samt frågan om statlig eller enskild organisation av upplysningstjänsten och dennas lokala placering. I anledning av innehållet i promemorian har chefen för socialdepartementet den 18 april 1929 hänvänt sig till ordförandena i riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet samt institutet för svensk utlandstjänst — åt vilka organisationer i första hand sagda upplysningstjänst ifrågasatts böra anförtros — med anhållan om övervägande, huruvida och under vilka förutsättningar vederbörande organisation skulle kunna ävensom vara villig att tjänstgöra som organ för upplysningstjänst av i promemorian skisserad beskaffenhet. Svar å dessa frågor hava ännu icke inkommit.

I övrigt vill jag beträffande emigrationsfrågan erinra, att redogörelse för de åtgärder, som tidigare vidtagits, lämnats dels år 1927 i denna kammare av dåvarande chefen för socialdepartementet vid besvarande av en utav herr Lindhagen framställd interpellation och dels år 1928 i andra kammaren av dåvarande statsministern vid besvarande av interpellation utav fru Thüning.

Vad beträffar den av interpellanten framställda erinringen rörande de ämbetsverk, vilka hava att yttra sig i frågor rörande tillstånd för bolag att förvärva fast egendom, vill jag framhålla, att det jämlikt förbudslagstiftningen om bolagsförvärv tillkommer Kungl. Maj:t att pröva ärenden angående dylikt tillstånd. Denna prövning grundas givetvis på de synpunkter och bestämmelser, som av riksdagen godkänts. Härvid vinna de i ärendet hörda myndigheternas utredning och uppfattning i saken nödigt beaktande. Genom samlandet i en hand av ifrågavarande ärendens avgörande erhålles en i möjligaste mån enhetlig lagtillämpning, och torde därigenom interpellantens farhågor för en olämplig inverkan på ifrågavarande rättsinstitut och dess tillämpning genom eventuella olika tolkningar och synpunkter från myndigheternas sida böra bortfalla.

Slutligen vill jag i anledning av den av interpellanten sist framställda frågan framhålla, att redan nu vid handläggningen av ärenden, som röra mer än ett departements verksamhetsområde, samverkan givetvis äger rum mellan vederbörande departement.

Herr Lindhagen: Jag ber att få tacka statsrådet för det mjuka och diplomatiska svar, som i samråd med de två övriga departementscheferna nu afgivits. Uppriktigt må sägas, att mina valmän — d. v. s. mina indirekta valmän, ty jag tillhör ju första kammaren — skulle kanske hellre velat få en stridssignal, och själva saken förtjänar det också som bekant. Nu har i detta svar de verkligt brännande realiteterna kringgåts i anledning av en politisk maxim, som vi alla skatta åt för mycket nu för tiden, nämligen: »bättre fly än illa fäkta». Men bakom interpellationen står en intressemötsättning, som icke kan få avfärdas på det sätt, svaret angiver, utan som tills vidare är den låga, som glimmar under askan. Den kommer att en gång flamma upp, ty den är en evig eld, som aldrig slocknar.

Jag har berättat denna fråga senast i år genom motioner, där jag tillät mig upptaga ämnet tämligen i hela dess vidd. Det har då visat sig, såsom också erinrades i svaret, att majoriteten — bestående av det konservativa partiet, bondeförbundet, liberala partiet och frisinnade partiet — varit enig om att avvisa motionerna lika väl som de ha gjort allt sedan 1925, den ödesdigra dag, då jordfrågan sjönk ned i den politiska krisens natt. Det har i alla fall visat sig, att åtminstone i utskottet socialdemokraterna i allmänhet har slutit upp omkring motionerna, och detta varslar i alla fall något om framtiden. Det kunde emellertid då möjligen anses onödigt, att det också fram-

ställes en interpellation i samma fråga. Men då riksdagen inte har framfört någon skrivelse till regeringen, så har det varit av intresse att även få höra, hur regeringen formulerar sin ståndpunkt.

Vidare anknyter interpellationen i själva verket till den detalj i trontalet, där det utlovades en liten minimal framryckning i jordfrågan, för vars upptäckande man emellertid nästan måste använda mikroskop. Det var den nuvarande regeringens stolta framryckning i denna landets livsfråga! Sedan har emellertid detta löfte återtagits genom propositionen nr 204. Det har mig veterligt ej förekommit någon föregående gång, men löftet måste givetvis återtagas, när saken befanns vara så obetydlig, att inte ens regeringen vågade framföra den på grund av den kritik, som framkom. Således är det också med anslutning till löftet i trontalet och till propositionen nr 204, som interpellationen blivit framställd.

Det är givet, att jag i interpellationssvaret icke kunnat vänta mig något resultat, som kan ur jordfolkets synpunkt anses någorlunda tillfredsställande. För närvarande är min önskan och betungande plikt endast att hålla den sedan 1925 nedtryckta sociala jordfrågan trots allt någorlunda flytande, och det sker väl i alla fall genom att så här oavslåligt påminna om densamma. Det gäller inte nu städernas sociala jordfråga — det är också en viktig angelägenhet — utan det gäller landsbygdens sociala jordfråga.

De fyra första spörsmålen i interpellationen avse att påkalla effektiva åtgärder i stället för de palliativa, med vilka de effektiva åtgärderna enligt min uppfattning tills vidare undanskjutits. Regeringen hänvisar nu för det första till att utredningar pågå om åtskilligt. Detta utredningsväsen är viktigt naturligtvis för att få en sak klargjord, men i vårt politiska liv äro utredningar också till för att förhåla frågor, som man ej gärna vill inlåta sig på. Den, som vinner tid vinner råd, och därför äro våra politiska utredningar också avsedda och lagda att tjäna ett så viktigt ändamål, som detta faktiskt är för dem, som uppställa det ändamålet. Här äro dessa frågor dock till leda utredda i statistik, enquêtesvar till alla möjliga jordkommissioner, tallösa motioner, regeringspropositioner och riksdagsförhandlingar. Det kan ej utredas något mera, utan man måste säga, att här fordras det äntligen handling, ingenting annat än vilja till handling, och där det finnes en vilja, finnes det också en väg. Jag skulle vilja, att i vårt land den nordamerikanska satsen, som jag oerhört hyllar, måtte vinna tillämpning, nämligen den stolta lösen: *gör det nu!*

Vidare skola vi »avvakta erfarenheterna» av de palliativa åtgärderna. Ja, så säga alla, som ha intresse av palliativa undanflykter, och var och en har det på sitt lilla hörn, fastän på olika områden. Men under tiden går livet självfallet sin egen gång. De intressen, som äro hotade, de bli ännu mera blottställda under dessa långa väntans tider. Det är även så, att de intressen, som äro mäktiga, begagna dessa långa uppskov för att ställa statsmakterna inför ett fullbordat faktum. T. ex. den av statsminister Lindman i andra kammaren omtalade ofantliga omfattning, i vilken nu försäljningar av arrendegårdar pågå. Det är ett bevis för, att man söker passa på att kunna göra det till sin egen fördel så mycket som möjligt, innan statsmakterna komma med några befarade lagstiftningar i ämnet. Jag kan förstå, att när man ej har starkt intresse för de effektiva åtgärderna eller ock av övertygelse anser det vara ett oriktigt system att genomföra dessa, så ser man med nöje, att livet går sin gång och gör sina egna lösningar, medan man avvaktar erfarenheter av betydelselösa sociala lagstiftningar. På det sättet blir det tillika för våra efterkommande en stor börda att bota vad som under dessa långa väntans tider försumrats.

Vidare, för det tredje, anmärker regeringen, att dessa frågor böra lösas

Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)

Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)

på frivillighetens väg, d. v. s. genom konjunkturenas och de mäktiga jordägarnas frivillighet. Där komma vi icke någon vart med varandra. Det är två olika klassintressen, som stå mot varandra, och därför finnes det här icke samförstånd i någon mån att förutse. Någon expropriationsrätt, som möjliggör rimliga överenskommelser, får framför allt ej genomföras, oaktat det ej är meningen att vara obillig mot den stora jordägaren, utan ersättning skall ju givas och annan skälig hänsyn skall ju tagas. Men det gäller naturligtvis »äganderättens helgd», som måste upprätthållas, det må sedan gå hur som helst. Man måste emellertid fråga sig: hur skall då något genomgripande kunna uträttas av en maktlös jordsökare och en maktlös stat gentemot enväldiga jordägare, som väl icke äro mer än en människa? Jag klandrar icke alls jordägarna, utan statsmakten. Jag frågar: hur skola de behöva i alla erforderliga fall kunna tillhandahållas den nödiga jorden och erhålla den i hemorten, vilket är det viktigaste? Hur skall det kunna ske på den skäliga tidpunkten, i den vederbörliga trakten, i den behövliga omfattningen, till den erforderliga beskaffenheten, för skäligt pris m. m. dylikt? De frågorna ha framställts under de sista riksdagarna och aldrig fått något svar.

För det fjärde har regeringen åberopat, att riksdagens majoritet 1928 avisat alla sådana här tankar, och därmed anser regeringen sig kunna slå sig till ro. Därmed handlar regeringen helt parlamentariskt så tillvida, som den nuvarande parlamentarismen ju består i, att regeringen ej har några bestämda meningar och åtminstone ej vill gå emot riksdagen annat än när det gäller kardinala punkter i dess program, som den icke kan lämna till spillo. Det gäller alla partier. I själva namnet regering ligger dock, att den skall ge ledning och vara ett föredöme och inte bara avvakta vad som skall kunna gå igenom i riksdagen. Detta är ju visserligen kanske nödvändigt för att regeringen skall kunna sitta någon längre tid, men då sättas i stället sakfrågorna alldeles på upphållningen och få inte någonsin komma till sin verkliga rätt. Detta är ej en anmärkning mot den nuvarande regeringen och interpellationssvaret, utan en anmärkning mot den regeringsprincip, som nu följes av alla partier, och den klasspolitik, för vilken den nuvarande regeringen i förevarande fråga är ett viljelöst offer.

Men man kan i alla fall, då vi nu äro inne på majoritetsfrågan, här begagna tillfället och undra: hur länge skola de frisinna även i sådana här sociala frågor gå i ett med högerpartiet? Skola de ej snart kunna, åtminstone av självbevarelsedrift eller kanske av en nyvaknande övertygelse, skilja sig i jordfrågan från detta bundsförvantskap? Det har varit ett par järtecken redan vid denna riksdag. Det motstånd från de frisinnades sida, som förut gjort frågan om borttagande av census vid val till första kammaren olöslig, har numera blivit uppgivet, och en riksdagsskrivelse därom kommit till stånd — något som jag aldrig trodde mig i mitt liv skola få uppleva. Vidare ha i fråga om Jordbrukarbanken de frisinnade slagit sig ihop med socialdemokraterna och till och med bondeförbundarna. Det kanske ligger i ordet »Jordbrukarbanken» mycket, som gjort, att man vunnit jämväl bondeförbundet för detta samgående. Vad vet jag? De frisinnade ha i varje fall gjort front mot regeringen, för att den ej velat lugna insättarna utan i stället spekulerat i bankens försäljning samt därigenom äventyrat bankens bestånd och insättarnas insatser. När skall då det frisinnade partiet åter upptäcka de gamla liberalernas nu tillspilogivna ställning från sekelskiftet även i den sociala frågan? Jag undrar, om ej självbevarelsedriften eller vaknande nödvändigheter eller nya frisinnade valmöns framryckning komma att även på detta område bryta den nu bestående onaturliga koalitionen.

Man skulle också här kunna lämpligen åberopa, att riksdagen ju har i år med kontanthjälp utan återbetalningsskyldighet, vilket ju som bekant är den allra

effektivaste hjälpen, enstämigt hjälpt insättarna i de bankruttrade sparbankerna. Är detta inte en uppfordran till att genom lag och kontanter stödja också dem, som ej ens kunna göra några insättningar i sådana banker? Är det ej ett uttryck för, att man bör hjälpa även dem, som äro hemlösa, som ej ens ha ett hem, och dem, som hotas med att bli av med sina små fattiga jordbrukarhem, som nu är fallet på landsbygden? Jag menar i korthet sagt, att här behöves det ett värn för jordkulturen, ett värn för folkets hopplösa kamp på landsbygden i vinklar och vrår, ett värn mot stadskulturens och den industriella exploateringens lössläppta utsvävningar utöver sina behöriga rämärken. Det behöves ett skydd mot en osund och ensidig industrialisering av naturrikedomarna, av arbetet, av folket och icke minst av vederbörande ämbetsverk, vilka numera endast undantagsvis stå på folkets sida i denna kamp. Detta nu bestående övertag hos en majoritet i riksdagen i det här ämnet har emellertid gjort, att den sociala jordfrågan har utelämnats till bytesmedel mellan partierna, under det att dessa i de industriella frågorna vidhålla sina klass-ståndpunkter. Däri utmynnar jordfrågans övergivna läge. Den stöddes ej målmedvetet av partierna, utan går i handel mellan dem och säljes av sina närmaste för trettio silverpenningar.

Därtill kommer, att det får icke synas för folket och valmännen, att andra partier intressera sig för frågan. Då tiger man och väntar, till dess man självmöjligen kan framföra någonting. Jag tycker det är lyckligt funnet av statsminister Lindman, när han påpekade vid debatten i andra kammaren om kommunisten Spångbergs interpellation, att, när den motion, som undertecknad i första och några ledamöter i andra kammaren hade väckt med förslag till en lösning från grunden av frågan om de sociala arrendenas frigörelse, då talade ingen kommunist i andra kammaren för saken. Men när det sedan kom en interpellation från dem själva, då först talade de för densamma och närmast endast för en viss landsända, Värmland. Och så är det i alla frågor. När den sociala jordfrågan blivit framförd med ett program, som även kommunisterna i någon mån vilja stödja, så har det aldrig mig veterligt förekommit i andra kammaren, att en enda kommunist ryckt fram till värn härför.

En annan svårighet av liknande slag är också, att det inom de olika partierna är ganska hopplöst att söka föra fram några förslag, därför att ledningarna numera allt mer blivit bortskämda och odemokratiskt fordra, att allting skall komma fram endast från dem. Om dessa ledningar således ej äro upplagda för en sak, så kommer denna ofelbart att förlora i betydelse, och om den väckes från andra håll, kommer den även inom det egna partiet att vara bara luft för ledningen.

Genom dylika lössläppta yttringar av den parlamentariska krisen bli sakfrågorna givetvis ytterligt försumpade. Jag tycker för min del, och har aldrig kunnat komma på någon annan tanke, att från vilket håll än en viktig sak eller en riktig tanke blivit framförd, så har jag, när jag inte förbisett densamma, alltid omfattat den med precis samma intresse som om det varit min egen sak eller en sak för det parti, jag tillhör. Jag har omöjligt kunnat göra någon skillnad i detta fall. Jag tror, att parlamentarismens renässans måste komma och leda därhän, att det blir sakfrågorna, som regera oss, och ej partiernas kamp om makten.

Ja, det var vad jag i korthet haft att säga om svaren på de fyra första frågorna. Jag skall nu, likaså i korthet, säga några ord om de andra spørsmålen och deras besvarande. Vi ha ju god tid på oss i dag, herr talman, så att det bör ej väcka någon förstämning.

I interpellationen ha räknats upp några huvudfrågor. Vi ha således först den s. k. förbudslagstiftningen, som nu blivit en rikslagstiftning. När den antogs i sin utsträckt form 1925, skedde en del ändringar till nackdel för lagens effektivitet enligt min uppfattning, och riksdagen, till och med högern,

Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)

*Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)*

beslöt också att i mer än en punkt göra den effektivare, vilket ju inte kunde annat än väcka min tillfredsställelse. I vissa delar bibehölls åter förslaget allt för stora eftergivenhet. En sak sålunda, som nu är ganska vansklig, är att tillstånd givits för bolagen att »arrondera» sina skogsegendomar, så att dessa få lämpliga former för att bli lättare att sköta, som man säger. Det sades i motiveringen till förslaget, att sådana ansökningar visserligen skulle prövas, men i regel bifallas enligt den nya lagstiftningen. Enligt den äldre lagstiftningen skulle de också prövas men i regel avslås och sålunda endast i verkligt behjärtansvärda undantagsfall bifallas. Detta gör nu, att aptiten växer att göra detta såsom regel, och det av mig åberopade senaste utlåtandet av länsstyrelsen i Umeå, i strid med jordkommissionens avstyrkande, innefattar ett sådant bemödande. Här hota obegränsade utsikter till förbudslagens underminerande. Naturen har gjort överallt i vårt land, att berg och sjöar och havsvikar gå in och splittra ägorna, och ändå måste de skötas. Men när enskilda självägande jordbrukare ha ägor, som skjuta in i bolagsägor, då anses detta innebära en sådan äventyrlighet för landet, att det nödvändigt måste bli runda eller raka gränser för bolagsägorna, vilket däremot icke alls ifrågasättes för skötseln av böndernas jordbruk och skogsmarker. När man kommit så långt, kunna bolagen fortsätta och köpa nya hemman bredvid och säga, att de behövas för att kunna arrondera dem, som de nyss köpt för att arrondera de ursprungliga bolagsägorna. Och så kan det ju pågå i oändlighet.

Så ha vi bulvanlagen, som inte efterleves av myndigheterna. Statsminister Lindman sade en gång på tal om jordlagarna, att han måste bestämt göra gällande, att även en konservativ regering lika väl som andra regeringar vore angelägen om att lyda lagarna och tillämpa dem på det samvetsgrannaste. Nu är det emellertid på det sättet, att det erbjuder de största svårigheter att få bulvanlagen tillämpad. Det råder inte något tvivel om vad som menas med bulvanhemman. Jordkommissionen hade företagit en specificering på en hel mängd sådana, och bolagen ha själva, sedan bulvanlagen antagits, givit sitt erkännande åt att de inneha hemman av ifrågavarande art genom att begära att på grund av den nya förbudslagens bestämmelser om arrondering m. m. få köpa sina bulvanhemman. Men när man sedan vänder sig till länsstyrelser och åklagare och begär, att dessa skola ingripa i avseende å just dessa hemman, som bolagen själva anse vara bulvanhemman, då svaras på en del håll: »Det finns ingen utredning om det; det är enskilda personer, som äga dessa hemman, och vi veta ingenting och göra ingenting.» En länsstyrelse har till och med, enligt vad som sagts mig, vägrat att taga någon befattning med sådana här frågor just med den motivering, jag nyss relaterade.

Man vill ju numera verkställa »undersökningar» och »utredningar» om allting. Varför taga ni då inte i på skarpen och utreda myndigheternas ställningstagande till bulvanlagen genom personer, som inte äro intresserade i missförhållandet? Det är kanske inte så lätt att få tag i sådana personer, som verkligen kunna och vilja utföra en dylik utredning, men i detta fall föreligger icke heller något intresse för de där välsignade utredningarna.

Jag får brev i dessa frågor om myndigheternas laglöshet och även andra få dylika påminnelser, och jag hör även riksdagsmän från Norrland säga detsamma. De veta också berättat huruledes på många ställen pågå ett kalhuggande av bulvanhemman, därför att man tror ändå, att i längden går det inte att trotsa lagarna, och att till och med en länsstyrelse till slut blir skyldig att lyda dem, och då är det bäst, att man har tillgodogjort sig skogen innan dess. Det skulle vara intressant att få veta, i vilken omfattning dessa påståenden äro riktiga. Det har också anlänt brev till mig, där man säger, att missförhållandena anmälts bland annat till landsfiskalen i orten, för att han måtte göra sin

plikt, men han har inte gjort något, och länsstyrelsen har gjort lika mycket. Det förefaller verkligen, som om det ibland den högre ämbetsmannakåren skulle förekomma obstruktion mot bulvanlagen. Jag föreställer mig, att en sådan sak också behöver undersökas. Det säges vidare, att ingen skogsvårdsstyrelse ingriper emot kallhuggning av bulvanhemman.

Jordkommissionen har, man kan säga på beställning från alla håll, framlagt förslag — det var dess första stora förslag — att, liksom skett i de sociala arrende- och vanhävdslagarna, även skogsspekulanterna skulle omfattas av förbudslagen. Det är särdeles viktigt, att sådana bestämmelser införas. Om så skett hade även en bulvanlag blivit obehövlig.

När andra lagutskottet år 1929 behandlade denna sak, förmenade utskottet, att det finns inga skogsspekulanter längre. Så säger man alltid, då det gäller lagstiftning mot dem, men när det inte är fråga därom utan det gäller förbudslagen, då säger man: »Det är inte värt att hindra bolagen att förvärva jordbruks- och skogsfastigheter, ty i annat fall göra de skadligare skogsspekulanterna det.» Där spelar man alltså på olika strängar, allt efter behoven. För närvarande spela exempelvis egnahemsstyrelsen och länsstyrelsen i Umeå på den strängen, som de för tillfället behöva, att det hotar fara från skogsspekulanterna, och andra lagutskottet spelar samtidigt på den andra strängen och säger: »Det är inte alls någon fara för skogsspekulanter.» Jag vet icke, om förenämnda del av jordkommissionens betänkande är avförd från vidare handläggning i regeringen eller om den ännu vilar oprövad. Jag skulle i senare fallet för formens skull vilja be regeringen taga den under övervägande. Emellertid är det i sak givet, att ni då genast avskrivna den från vidare handläggning, och därmed är även detta lilla halmstrå borta.

Jag kommer så till det gamla programmet, som förr i världen övervägdes inom alla partier och särskilt det liberala: »Egnahemsrörelsen lägges helt i det allmännas hand.» Jordbruksminister Petersson i Påboda gjorde det till sitt program och sade: så måste det bli med tiden. I första taget började han något varligare med att inrätta en särskild överstyrelse för detta ändamål, vilket på den tiden var mycket svårt att åstadkomma, därför att man ogärna ville skapa nya ämbetsverk. Det kan väl icke ske på annat sätt, om det skall bli något effektivt, än att man lägger egnahemsrörelsen helt i samhällets hand. I synnerhet blir det nödvändigt sedan rörelsen år 1928 principiellt utvidgats med bildandet av nya jordbruk, frigörelse av arrendejordbruk och fulländning av ofullständiga jordbruk. Men i stället har 1928 vid frågans sammanstörtande egnahemsrörelsen anförtrotts åt de sedan gammalt antisocialt betonade hushållningssällskapen, utan andra utvägar än att man får lita till konjunkturerna och de stora jordägarnas frivillighet samt till senkomna statslån åt personer med egna tillgångar.

I fråga om rikets kolonisation avlät riksdagen samtidigt en begäran om utredning av frågan hur mindre bemedlade skulle få del i denna kolonisation. Det sammansatta utskottet föreslog arrendering av jord och sköt åt sidan kontant och annan effektiv bispringan. Ur denna kapitulation har nu egnahemsstyrelsen utformat förslag att låta det hela bero på jordägarnas fria vilja och naturligtvis även på lantarbetarnas fria vilja. På så sätt skulle man för lantarbetare anordna några s. k. »passerställen» till verkligt jordförvärv och jordägarna skulle få lån av staten till de nödiga utgifterna. De där passerställen äro väl en konstruktion, som man har tillgripit för att vara till lags för den nu i jordfrågan härskande konservativa politiken. Denna konstruktion avhånas även vederbörligen av svenska lantarbetarförbundets styrelse.

Det lär nog ej kunna åstadkommas något verkningsfullt med mindre riksdagen behandlar nämnda fråga med samma sinne lag som då riksdagen skänkte kontant åt insättarna i sparbankerna en del av vad de förlorat. Vi få nog ock-

Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)

Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)

så giva kontanta bidrag för att obemedlade skola kunna få möjlighet att skapa sig ett eget nytt jordbruk utan att genast bli ruinerade. Det har sagts, att det behöves 4,500 kronor, för att man skall kunna skaffa sig ett eget jordbruk. Om vi avrunda detta till 5,000 kronor, vill jag fästa uppmärksamheten — jag har gjort det förut, och jag kommer alltid att göra det, ty även siffror tala — på att för de 106 miljoner, som skola åtgå för nybyggnader inom flottan, kunde, om man räknar med en gåva av 5,000 kronor per styck, skapas 21,200 nya jordbruk. Varför inte offra 106 miljoner även på den inre försvarsrörelsen för att skydda folket emot nöd och fattigdom och giva människorna ett hem? Har man dessutom råd att lägga 106 miljoner i sjön för båtar, som inte hålla mer än tio år och sedan bli omoderna och för övrigt med all sannolikhet aldrig komma att av oss begagnas, så må man väl göra det. Men här är verklig nöd och fara å färde. Det är oavlätlig fara, för stunden, för timmen, för ögonblicket och inte någonting sådant som de där långsökta utsikterna, att vi skola komma i krig, vilket ännu inte lyckats oss sedan 1815.

I fråga om frigörelse av sociala arrendejordbruk gäller, vad jag förut yttrat om nödvändigheten av en lagstiftning, som tar hand om alltsamman och som möjliggör en sådan frilösning och gör det på det rätta sättet. Det är en ganska besvärlig väg, det medger jag, men endast genom mycken omtanke kan mycket vinnas på detta område.

Det framställdes som sagt i år i andra kammaren om denna sak en interpellation, som framkallade livlig diskussion, av herr Spångberg, och statsministern hade då inte annat att säga, än att man fick vänta och se. Saken reder sig, menade han, och han ville inte alls inlåta sig på kärnpunkten. Till dessa skäl har även i det nuvarande interpellationssvaret hänvisats, och det är därför, jag påminner om vad som då förekom i andra kammaren. Men kort förut hade man haft till behandling ett utlåtande från andra lagutskottet i anledning av min motion om arrendefrigörelse över hela landet, åtföljt av en socialdemokratisk reservation till förmån för motionen. Där förekom en upplinjerig av allt vad som fordrades för en fullkomlig avlösning av arrendejordbruken. På tal här om anmärkte statsminister Lindman med rätta vid interpellationssvaret, att då förekom blott på en halv sida i protokollet ett förord för reservationen, samt ett enkelt yrkande om bifall till utskottets hemställan om avslag. Varför stödde man inte saken då kraftigare, frågade statsministern med rätta. Ibland är statsminister Lindman lycklig i sina repliker.

Frågan om fulländning av ofullständiga jordbruk ansågs av regeringen 1928 vara en av de allra, viktigaste frågorna. Endast ett år förut var den försummad. Den har i alla fall varit lika gammal som norrlandskommitténs betänkande. Nu är den fortfarande lika försummad som förut.

Då man säger, att frigörelse av arrendejordbruken bli en följd av bestämmelserna i den nya arrendelagen, så vill jag säga, att detta har aldrig varit min ståndpunkt, utan jag har ansett, att benägenheten att avyttra arrendejordbruken ökas visserligen genom skärpta arrendebestämmelser — mer blir det icke — men vid sidan av de skärpta arrendebestämmelserna måste då komma en särskild lagstiftning om rationell avlösning av arrendejordbruk, så att man inte överlämnar detta helt och hållet till den mäktige jordägarens fria vilja och lämnar arrendatorn åt sitt öde.

Frågan om skärpta arrendebestämmelser hänför sig till permanenta sociala arrendeupplåtelse. Det har också föreslagits optionsrätt för arrendatorn till ny upplåtelse. Där kom jordkommissionen så långt, att liberalerna och till och med herrar Wohlin och Olsson i Kullenbergstorp — den senare sitter för resten där borta och gör oss den äran av ett besök — voro eniga med oss, att optionsrätt borde beviljas. De två senare voro dock med endast beträffande arrendejordbruk, som tillhörde bolag, men inte för arrenden under enskilda

gods. I det avseendet togo de avstånd. Så kom en ny, konservativt sammansatt specialkommitté, som förintade vår landvinning i uppfattningarna. Man hade förut trott, att det inte gick för mindre; något måste man ge. Nu är det ingen av dem, som då trodde, att man borde vara med om vissa eftergifter, som längre vill det. Det har genom statsmakternas försorg blivit så lyckligt ordnat, att dylika landvinningar gått totalt förlorade.

Jag fick härom dagen ett brev från en advokat i Norrland — det är sällan, man finner advokater i Norrland, vilka tala för arrendatorerna, ty de ha ju mest sina uppdrag från bolagen, som kunna betala. Han sade detsamma som jag påpekat senast i år i en av mina motioner och som även ledamöter i andra kammaren motionsvis framhållit: vad är det nu för idé, att norrlandsarrendatorn fått 15 års besittningsrätt? När denna besittningsrätt är slut, får han ingenting. Han är underkastad den allmänna lagen och jordägarens godtycke. Något sådant var icke meningen från början.

Om en statsmakt vill vara som en far för sina barn — statsmaktens representanter och de mäktige ha ju själva i regel mycket trygga hem, och ha de inte haft det förut, så få de det, när de komma sig upp på den stora klätterstegen — då skall den väl också unna dessa små, som ännu inte ha några chanser, att få ett varaktigt hem. Därigenom främjar man också jordbruket. Man skall väl unna arrendatorerna att sitta kvar »odrivna», såsom det hette i den gamla svenska lagen, då kronan förr i världen upplät hemman med åborätt — en lag, som sedan också genom praxis och bristande intresse gått all världens väg.

Även i övrigt är ju arrendelagstiftningen synnerligen ofullkomlig. Allt detta är saker, som framhållits i motiveringen men som regeringen icke besvarat. Det vore intressant, om man angäve några skäl, som tala för och emot sådana realiteter, som jag nu har tillåtit mig fästa uppmärksamheten på. Vi ha olika tid, när det gäller besittningsrätten, 15 år för bolagsarrenden, 10 år för fideikommissarrenden, ingen tid för godsägares arrenden. Men dessa arrenden ha alla samma karaktär, och det är således en politisk konstruktion att göra denna uppdelning. Det är ju möjligt, att godsägarna på vissa ställen ha mindre bred rygg än bolagen, när det gäller att uppföra byggnader på egendomarna, men kunna de inte det, böra de så mycket hellre avstå från sina arrendegårdar, så att arrendatorerna bli självägande. Arrendatorn bör få lösa den jord, han brukar, på den tid, då han kan, och man bör skapa trygghet, för att han får tillräckligt av allting och för att ingen annan får övertaga jordbruket.

Jag erinrar vidare om en sådan sak som att vid en arrendefrilösning bör man i löseskillingen inte inräkna värdet av arrendatorns och hans förfäders odlingsarbete. Han skall naturligtvis inte betala därför, utan endast för råmarken. Detta är ett gammalt arrendatorskrav, och det är en fläkt av gudomlig lag däröver. Det är en självfallen lag. Men det har icke varit möjligt att få uppmärksamheten riktad på denna sak, allt sedan jordkommissionens verksamhet blev nedlagd.

Hur är det ställt med kontrollen över att arrendelagen efterlevs? Tänk, att inte statsmakten vill ha någon kontroll över tillämpningen av de lagar, den själv stiftar! Nu ha vi ju en social arrendelag, som också är oriktig på det sättet, att arrendena skola överstiga ett visst minimum av inägojord för att falla under lagen, och detta minimum är så högt tilltaget, att en mängd arrenden, särskilt i Norrland, som borde falla under lagen, inte göra det. Man kan inte ge skäl därför, man bara dekreterar någonting sådant av maktfullkomlighet, men man har ingen medkänsla med dessa människor. Och det är väl på medkänslan, som alla framsteg på det sociala området bero.

Man kan också kringgå arrendebestämmelserna på ett sätt, som även praktiserats. På hur många ställen det sker, vet man icke, ty därom företages ingen

Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)

undersökning. Kringgåendet sker så, att jordägaren utan något avtal upplåter en del av sin egendom till fritt bruk åt arrendatorn. Jag klandrar inte jordägaren, ty var och en står sig själv närmast. Han behöver bara nått och jämnt lyda lagarna, och därutöver har han full frihet att handla efter sitt gottfinnande. Han har visserligen ett arrendeställe, där den brukade jorden är så omfattande, att arrendet måste falla under arrendelagen. Han upplåter dock genom arrendekontraktet endast så mycket jord, att den icke går in under arrendelagen, och så låter han utan avtal arrendatorn bruka den andra delen av den arrenderade jorden. Man skulle tycka, att riksdagen, som skapat denna lag, när den får veta, att den är så bristfällig, skulle resa sig mot att man ej lägger någon kontroll på lagen. Men detta interpellationssvar säger, att så vill riksdagens majoritet ha det, och jag förmodar, att de tre statsråden icke anse sig befogade i vår tid — och det förundrar mig ej — att på något sätt uppfostra riksdagen till bättre tankar, vilket vore en värdig uppgift för regeringen i själva verket.

I detta sammanhang tillåter jag mig ytterligare erinra om skogs- och flottningsarbetarnas svåra belägenhet särskilt i »stornorrland» med dess glesnande skogar, dess minskade arbetsförtjänster och dess nedtryckta arbetspris. Härom göres ingen »utredning».

Så komma vi till den tionde frågan, som gäller kolonisation i nödens stund genom emigration. Sådan emigration har ju skett till Amerika förr i största utsträckning, och det har varit lätt att emigrera till Amerika, ty där ha så många svenskar haft släktingar, som tagit hand om dem vid föret i portgången. Nu är denna säkerhetsventil täppt i hög grad och tyckes bli det allt mer och mer. Riksdagen avlät 1923 en ganska handfallen skrivelse i anledning av en motion av mig om kolonisation genom emigration. Detta har lett till att socialstyrelsen legat på den, och så har den remitterats till en del myndigheter. Sedan har socialministern, som är en vital person, hållit ett diskussionsmöte, först med en vidare krets, där även jag var med på ett hörn, och därpå med en trängre krets. Men resultatet synes blivit, att statsmakten icke skall lägga sig vinn om en verklig kolonisation, om beredande av kolonisationsområden för sådana jordsökare, som ej kunna få en flik i sitt eget fädernesland, eller med andra ord om det, som har betydelse. Jag vill ej bestrida, att plantageanläggningar också kunna ha betydelse för det svenska näringslivet, men det är för arbetsfolket och jordbrukarna som här något måste komma till stånd. Nu är meningen allenast att se till, att emigranter behandlas väl under resan och vid första framkomsten erhålla upplysningar samt varnas för farliga företag och även detta är naturligtvis en viktig sak. Det är ej min mening att klandra detta, men det har ej att skaffa med kolonisation genom emigration såsom en nödfallsutväg, om det andra ej räcker. De nuvarande åtgärderna och de småsaker, som egnahemsstyrelserna kunna syssla med, utan principer, utan en målmedveten lagstiftning och utan tillräckliga tillgångar och effektiva verktyg, betyda ganska litet i det stora hela.

Jag skall begagna detta tillfälle att tala om, att jag fått ett brev från en känd och verksam svensk i Chicago. Han har underrättat mig om att svenskar i Chicago och även på andra orter bildat sammanslutningar för att agitera emot den ytterligare nedsättningen genom den nya kvotlagen av svenskar- nas möjligheter till utvandring. Den nuvarande presidenten ogillade förslaget, men den amerikanska kongressen hade genomdrivit det. Nu skulle det resas opposition mot detta, och min korrespondent ville, att jag skulle hjälpa till att genom den svenska pressen och regeringsmakten sprida kännedom om denna mening bland svenskamerikanerna och deras bön om stöd i deras förehavanden. Och jag begagnar som sagt nu tillfället att ge den första underrättelsen om denna sak. Det är också en sak, som regeringen borde lägga sig vinn

om, nämligen att vända sig till de amerikanska statsmakterna med erinringar, men det kanske möter politiska svårigheter.

Vidare ha vi frågan om kontrollen på utnyttjandet av de speciella naturrikedomarna i enskild ägo. Vid sekelskiftet var detta en särdeles aktuell fråga. Jag erinrar om den kamp, som ägde rum om vattenkraften, om kungsådran, om de stora skogarna, om malmerna. Socialministern — då i en annan ställning — var med, som han nog påminner sig, och vi stodo emot varandra, särskilt i fråga om vattenkraften. Jag tänkte: vad månne bliva av detta barnet? Ty då var han en ganska ung ingenjör. Nu ser jag, att han blivit en ganska resonabel minister, men han undviker positiva åtgärder och föredrager att bakom tillmötesgåendet stå kvar vid sina gamla intressepositioner. Han kan icke göra annorlunda, och jag klandrar honom ej för det.

Vi se nu, hur malmfyndigheter allt mer upptäckas och utsättas för rovbrytning i brist på koncessionslagstiftning. Vad skall det bli av detta gamla järnläraland i framtiden, då malmen är exporterad, om icke effektiva åtgärder gjorts för att åtminstone överföra vinsterna i produktiva kapital och varaktiga anläggningar för hela landet? Jag upprepar vilket intryck det gjorde på mig, då i denna kammare år 1927 finansministern sade med ett glatt och förhoppningsfullt tonfall, att malmen där uppe i de stora norrbottniska malmfälten räcker i 175 år. Vilket kort ögonblick i en nations liv! Vilken statskonst: »efter oss syndafloden!» Den får icke vara tillåten.

Under den stora striden om vattenkraften sutto konservativa regeringar, som ledde de s. k. utredningarna efter sitt sinne, så att det blev konservativa förslag. Under åren 1915 och 1918 väcktes motförslag i andra kammaren utan avsevärda resultat. Tiden kommer nog tillbaka, då de återigen måste upptagas, och jag har sökt göra en början genom att i riksdagen återupptaga den gamla striden för att få vår vattenlagstiftning någorlunda i anslutning till de vattenrättssystem, som gälla i länder med vattenkraft från Alperna och numera också i Norge. Det är således ej något nytt och äventyrligt, utan man har stor erfarenhet på området.

Slutligen har jag tillåtit mig påpeka, att även de färdiga jordbruken, liksom jordbruken i allmänhet äro undertryckta i vår tid av industrialismen och stadskulturen, som härskar oerhört över landsbygdskulturen och som har gjort det i långliga tider — kanske alltid, när det kommer till stycket. Det är nödvändigt, att landsbygden får ett kraftigt handtag ifrån statsmakterna för att resa sig ur sitt beroende. Jordbruket måste ha en mångsidig, ekonomisk och teknisk kooperation. Så mycket förstod jag, ehuru stadsbo, så att när norrlandsfrågan gentemot industrialismens alltför stora utsvävningar gjort en stark framstöt år 1901, väckte jag redan år 1902 en ganska utredande motion om att man också skulle laga, att jordbruket blev bärande genom kooperation och slutligen väckte jag, år 1907, en vidlyftig motionssvit om skogsvård såsom ett komplement till norrlandslagstiftningarna, ty alla dessa tre saker höra ihop.

Den sista frågan i interpellationen är litet oklar, tillåter jag mig säga, ehuru jag själv är interpellant. Anledningen till den var att jag rådfrågat en tjänsteman i jordbruksdepartementet om de tillämnade förslagen att bereda mindre bemedlade egna jordbruk. Jag frågade denne tjänsteman: »Hur kan ni tänka er, att det skall kunna gå i längden, utan att man får en fullständig lagstiftning med erforderlig omtanke och nödiga redskap, däribland även en expropriationsrätt, varom för övrigt även jordkommissionen inkommit med förslag till justitiedepartementet?» Då svarade han: »Detta hör till justitiedepartementet så att det angår inte oss.» Det berodde icke på någon enfald hos honom, utan så går det ofta till i praktiken och säkerligen i synnerhet nu. Här håller nu jordbruksdepartementet på med att sylta in oss i en del administrativa småsaker utan någon djup social grundplöjning. Justitiedepartementet ruvar på sitt och

*Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)*

Ang.
den sociala
jordfrågan.
(Forts.)

säger ingenting. Jag anhåller vördsamt, att herrarna ville benäget rådgöra med varandra. Det medgav slutligen denne tjänsteman, då jag fäste hans uppmärksamhet på det, att det nog var riktigt. Nu har ju ett samarbete ägt rum för avgivande av dagens interpellationssvar.

Vad utlovar nu regeringen i detta svar? Ingenting! Jo, jag skall icke vara crättvis, den utlovar tre små saker.

För det första utlovar den, med en varm hyllning åt riksdagens initiativ, den där lilla hjälplösa rättshjälpen åt arrendatorerna, för att de skola kunna reda sig emot övergrepp ifrån bolagens sida. Vilken fattig och famlande välgörenhet! De lämnas i alla fall åt sig själva, dessa stackars människor, de skola av eget initiativ uppsöka rättshjälpen, och sedan skola de föra rättegången själva, antagligen på egen bekostnad i huvudsak åtminstone, och så tror man, att de skola få sitta kvar som arrendatorer hos de bolag, mot vilka de rikta sig. Här måste statsmakten inträda som målsman för de svaga. Det är icke ett socialt grepp att göra så, som oftast sker, att man lägger upprätthållandet av de sociala lagarnas effektivitet på den svagare, som skulle skyddas.

För det andra lovas att skrida vidare på denna maktlösa väg, till vilken egnehemsstyrelsen är hänvisad i fråga om jordbruk åt mindre bemedlade.

För det tredje lovar regeringen att följa jordfrågan »med uppmärksamhet». Jo, jag tackar jag, herr talman! En individs uppmärksamhet beror på hans sinnelag eller med andra ord av hans känsla för saken, buren av en övertygelse eller av ett intresse. Således, då en konservativ regering i överensstämmelse med sina grundvalar skall ägna denna sak uppmärksamhet, blir det en uppmärksamhet på att inte göra för mycket och att underlåta det effektiva, ty det effektiva i denna sak strider emot herrarnas grundsatser, vilket jag icke alls klandrar. Sådan är livets lag.

Slutligen skulle jag vilja omnämna ett litet uppslag till förbättring av konstitutionen, herr talman, som jag fick genom denna interpellation. Jag såg i en tidning, att det stod, att andra och första kammaren skulle sammanträda i dag och att därvid skulle komma att besvaras i andra kammaren en interpellation av en kammarledamot. Men det nämndes icke något om att det skulle besvaras en interpellation även i första kammaren. Jag tänkte: Nåja, det är det vanliga nedblickandet på jordfrågan även ifrån den partitrogna pressen, så att det är väl av förakt för saken eller för att bereda den ett avbräck som man icke vill säga något om att ett interpellationssvar kommer att lämnas i första kammaren. Men så frågade jag tidningarnas telegrambyrå om orsaken, varför icke något sådant meddelande om interpellationssvaret i första kammaren kommit till tidningarna. På tidningarnas telegrambyrå svarades att det berodde på olika praxis mellan kamrarna. Återigen en olika praxis, herr talman! Jag kommer sannolikt med en motion, herr talman, nästa år i syfte att få bort denna olika praxis i flera fall mellan kamrarna. Man yppade emellertid, att i andra kammaren tillkännagives officiellt till kammarens protokoll, när någon interpellation skall besvaras, och då få pressens representanter veta det, och därför tala de om det. Men när det gäller första kammaren, får man icke veta det, förrän man finner det av den tryckta dagordningen samma dag som interpellationen skall besvaras, och det gör, vilket jag också undrat över, att man i allmänhet icke vet något om interpellationssvar i första kammaren, annat än efter deras avgivande. Vederbörande på tidningarnas telegrambyrå beklagade för sin del detta förhållande.

Herr talman! Jag har, som sagt, velat hålla jordfrågan flytande, trots allt, och det är därför jag hänvänt mig icke blott till riksdagen med mina motioner utan även till regeringen genom denna interpellation.

Justerades protokollen för den 29 nästlidne maj.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 9 B, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet;

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln, gjorda framställning om anslag till tryckningskostnader;

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i villkoren för kolonatupplåtelse å kronoparker i Norrland och Dalarna m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 225 angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar jämte en i ämnet väckt motion;

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den för skogsskötseln inom lappmarken m. fl. områden gällande s. k. lappmarkslagen;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till staten av viss fastighet för anordnande av trädgårdsskola för norra Sverige m. m.; samt

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929/1930 för viss personal inom den civila statsförvaltningen i vad rör nionde huvudtiteln.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 11 B, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning av Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar, m. m.;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om vissa ändringar i 5 § i lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstnehavares rätt till pension, m. m.;

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkten 9 i bil. 4 av elfte huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till allmänna indragningsstaten; samt

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 302, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 91 § i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar och lag om ändrad lydelse av 55 § i lagen den 13 maj 1921 om ackordsförhandling utan konkurs.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets memorial nr 36, med förändring av kamrarnas återremiss av utskottets betänkande nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.48 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 5 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollen för den 30 nästlidne maj.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2 B, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet;

nr 4 B, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet;

nr 5 B, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksdagens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet;

nr 6 B, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet;

nr 7 B, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet;

nr 8 B, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

nr 10 B, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk avlösningsförbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl.;

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag angående beräkningen av statens inkomst från Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hospitalsbyggnader;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till socialdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse mellan svenska staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund beträffande tillämpningen av § 19 i 1927 års malmavtal;

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens byggnadsbyrå;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till kontroll å tillverkningsavgifter;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa å järnvägen Limesforsen—Särna uppkomna förluster å lånemedelskapital;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Jönköpings stad;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 om sparbanker m. m.;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa med förslag till sinnessjuklag m. m. sammanhängande frågor jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag angående beräkningen av inkomsten av statens järnvägar jämte vissa i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa, i vad angår vissa slag av frukter, ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 314, i anledning av väckt motion om upphävande av stämpelplikten beträffande växlar och räntebesked från bankinrättningar;

nr 315, i anledning av väckta motioner om upphävande eller sänkning av tullen å kaffe;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxeförordning ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 317, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1929/1930, m. m.;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av förordningen den 15 maj 1925 (nr 117) angående restitution av sockerskatt eller befrielse från sådan skatt för socker, som använts vid tillverkning av exportvaror; samt

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 november 1907 (nr 117) om frihamn m. m.

Vid föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 36, med föranledande av kamrarnas återremiss av utskottets betänkande nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.03 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 6 juni.

Kammaren sammanträde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 31 nästlidne maj.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 290, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 304, om undersökning för avhjälpande av de olägenheter, som föranledas av det s. k. ålbottengarnfisket;

nr 305, angående förbättring av skogsarbetarnas provianterings- och matlagningsförhållanden;

nr 306, angående utredning rörande missbruk av tobak och kaffe.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 320, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial nr 162, angående statsregleringen för budgetåret 1929/1930.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8.03 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 7 juni f. m.

Kammaren sammanträde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 1 innevarande månad.

Föredrogs samt företogs punktvis och momentvis till avgörande statsutskottets memorial nr 162, angående statsregleringen för budgetåret 1929/1930.

Punkten 1.

Mom. a).

Med förmälan, att Kungl. Maj:ts förslag angående beräkning av mantalspenningarna ej givit utskottet anledning till anmärkning, hade utskottet i förevarande moment hemställt, att mantalspenningarna måtte för budgetåret 1929/1930 beräknas till 1,000,000 kronor.

*Ang. förhål-
landet mellan
regeringen
och riksdagen.*

Herr Rydén: Herr talman! Det är en märklig illustration till de abderitiska förhållanden, som råda i den svenska riksdagen i fråga om budgetbehandlingen, att här i dag, liksom vid ett par nyss hållna riksdagssammanträden, avgöres en fråga, frågan om budgeten, om hela skattläggningen, om statsutgifterna inför en skara av kammarledamöter, som knappast uppgår till mer än ett dussin. Vi ha sålunda utomordentligt viktiga saker, som avgöras inför en skingrad och tom kammare.

Att jag i dag begärt ordet för att säga dessa ord, sammanhänger därmed, att vi för närvarande få anses ha sådana förhållanden rådande med avseende på regeringsmaktens ställning till riksdagen, att det riktiga ifrån riksdagens sida borde ha varit att icke avgöra frågan om fastställandet av budgeten, innan man hade framtingat principiellt rimliga förhållanden i detta hänseende. Därför att riksdagen är skingrad och det följaktligen icke kan anses vara lämpligt att ställa till en votering, skall riksdagen nu lämna denna budget i händerna på en finansminister, mot vilken nyss båda riksdagens kamrar ha uttalat ett öppet och klart misstroendevotum på grund av det sätt, varpå han handhaft viktiga riksangelägenheter, och den skall lämnas i händerna på en regering, som genom att den gjort sig solidarisk med honom säkerligen kan sägas ha kommit i ett mycket starkt motsatsförhållande till riksdagen. Jag har icke,

Ang. förhål-
landet mellan
regeringen
och riksdagen.
(Forts.)

då kamrarna icke äro samlade, möjlighet att göra ett yrkande, som hade stått i överensstämmelse med det parlamentariska läge, som uppkommit, men jag har här vid behandlingen av den första punkten velat uttala min protest emot att förhållandena fått gestalta sig på det sätt, som jag här har anmärkt.

Herr **Westman**: Herr talman! Eftersom det uppstått debatt i det ämne, som den föregående ärade talaren berörde, finner jag, att jag icke kan undgå att uttrycka min uppfattning.

Jag delar hans åsikt om det allvarliga läge, som har uppkommit till följd därav, att ett statsråd, som erhållit ett klart och tydligt misstroendevotum från riksdagens båda kamrar, likväl synes ämna kvarstanna i sitt ämbete, såvitt man nu kan bedöma situationen. Detta är ett brott mot parlamentarismens princip. Vi ha helt säkert alla sedan en längre tid tillbaka i detta land haft den uppfattningen, att vårt statsskick innebär, att Konungen äger att fritt välja sina rådgivare men att han icke bör som rådgivare använda män, vilka sakna riksdagens förtroende. Ett avsteg ifrån den uppfattning, som jag nu angivit, betyder ett steg tillbaka i vår historia till Karl XIV Johans dagar.

Jag ber att få erinra kammaren därom, att jag tillhör ett parti, som icke deltog i den demonstration, som skedde med anledning av finansministerns behandling av frågan om Jordbrukarbanken, på sådant sätt, att riksdagens beslut i den frågan skulle kunna få några vittgående konsekvenser. Men läget är för mig helt annorlunda, sedan riksdagens kamrar uttalat ett klart och tydligt misstroendevotum mot ett av Konungens statsråd. I detta läge träda författningsprinciperna i förgrunden.

Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten därvid, att finansministern redan på grund av den serie av nederlag, som han lidit vid denna riksdag, kunde haft anledning att taga under övervägande, huruvida han borde kvarstanna i sitt ämbete. Jag behöver inte uppräknat denna långa rad av nederlag — de började med riksdagens beslut i sockerfrågan och slutade med den grundliga förändring i avseende å bevillningen, som vi behandlade härom dagen, då riksdagen på bevillningsutskottets förslag fattade ett beslut, som gick emot regeringen. Men härtill har nu kommit den starka maning att taga under övervägande frågan om sitt kvarstannande i ämbetet, som finansministern fick genom det beslut, som fattades, och den debatt, som förekom i riksdagen med anledning av konstitutionsutskottets anmärkning.

Det förefaller mig, som om finansministern för närvarande knappast kunde undgå att taga under noggrann omprövning, huruvida inte han själv i sin hand äger lösningen av en fråga, som eljest kan få mycket vittutseende konsekvenser. Han har den möjligheten, att genom att inlämna sin avskedsansökan, han har den möjligheten att genom att inför Konungen framlägga den statsrättsliga situationen, frigjord ifrån alla tillfälliga konjunkturpolitiska hänsyn, frigjord ifrån alla prestigefrågor av en räckvidd, som är obetydlig i jämförelse med den principiella författningsfrågan, han har genom att framlägga saken på det sättet möjlighet att undvika uppkomsten av en strid av oöverskådlig räckvidd. Jag skulle för min del livligt önska, att denna författningsstrid kunde undvikas. Den kommer inte bara att gälla ministärens förhållande till riksdagen. Det är oundvikligt, att konungamakten kommer att bli berörd av en sådan strid, ty ingen regering, intet statsråd i detta land kan sitta annat än antingen på riksdagens eller på Konungens förtroende.

Vidare kommer denna strid att gälla frågan, i vad mån riksdagen och där uttalade meningar skola anses vara det giltiga uttrycket för svenska folkets uppfattning, eller om den åsikt, som hyses av den allmänna opinionen i vårt land, skall behöva taga sig utomparlamentariska uttrycksformer. För min del finner jag, att det är en livsfråga för en sund utveckling av vårt politiska

liv, att man tillerkänner riksdagen den härskande ställningen, att man erkänner riksdagen som den utslagsgivande uttrycksformen för de politiska avgörandena i vårt land.

Jag har därför velat begagna detta tillfälle för att i sista minuten, innan riksdagen åtskiljes, på det enda sätt, som står mig till buds, ange en utväg, som ännu är öppen, för att undvika den stora strid, som eljest är oundviklig.

Ang. förhållandet mellan regeringen och riksdagen.
(Forts.)

Herr Bergström, David: Herr talman! Jag ber att få i allo instämna med den förste talaren i hans yttrande.

Vad som timat efter behandlingen av den fråga, som för några dagar sedan förevar här i kammaren, har visat, att statsministern och regeringen i allo ställt sig solidariska med den medlem av statsrådet, gentemot vilken riksdagens båda kamrar ha uttalat sitt tydliga misstroende. Vi äro sålunda uppenbarligen inne i den situation, att landets Konung kommer att taga råd av och regera med ett statsråd, som icke längre äger riksdagens förtroende. Detta är, herr talman, en situation, som riksdagen i första hand och folket, Sveriges folk, likaledes i första hand, icke böra tåla. Det är klart, att denna situation kommer att leda till en strid, där den — därom är jag övertygad — som får sista ordet, skall bli Sveriges folk och med Sveriges folk den svenska riksdagen.

Herr Kobb: Jag skall endast be att få till alla delar instämna i vad herr Westman här har yttrat.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu förevarande momentet hemställt.

Mom. b) och c).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 2—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 12 och 13.

Lades till handlingarna.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m. för emottagande av ett väntat utskottsbetänkande.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 11.22 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 7 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmäldes och bordlades bankoutskottets memorial nr 65, med förslag till nytt reglemente för riksgäldskontoret.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 321, angående statsregleringen för budgetåret 1929/1930; och
nr 322, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1929/1930.

Justerades ett ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8.01 e. m.

In fidem
Lode Wistrand.

Lördagen den 8 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 3 innevarande månad.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial nr 65, med förslag till nytt reglemente för riksgäldskontoret, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anmäldes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:
nr 323, till Konungen med reglemente för riksgäldskontoret; och
nr 324, till fullmäktige i riksgäldskontoret med reglemente för riksgäldskontoret.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, att även andra kammaren bifölle vad utskottet hemställt i sitt memorial nr 65.

Tillkännagavs att Kungl. Maj:t låtit genom offentligt anslag bjuda och kalla riksdagens samtliga ledamöter att måndagen den 10 innevarande månad kl. 11 f. m. infinna sig i slottskapellet samt, efter förrättad gudstjänst, begiva sig till rikssalen för att, enligt 36 § riksdagsordningen, av Kungl. Maj:t hemförlovas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.03 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 10 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 10.30 f. m.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

- nr 74, rörande kreditivsummorna;
- nr 75, rörande fördelning enligt nya grunder av väghållningsskyldigheten inom städerna;
- nr 76, rörande förslag till ändrad lydelse av § 9 riksdagsordningen;
- nr 77, rörande grunder för försäljning av kronoegendomar m. m.;
- nr 78, rörande lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 20 juni 1924 (384) om återköpsrätt till fast egendom;
- nr 79, rörande lag om ändrad lydelse av 12 kap. 3 § i lagen den 27 juni 1924 (nr 320) om förmynderskap m. m.;
- nr 80, rörande lag om ändrad lydelse av 38, 62 och 63 §§ i lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården m. m.;
- nr 81, rörande förslag till sinnessjuklag m. m.;
- nr 82, rörande proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens åren 1925, 1926 och 1928 fattade beslut;
- nr 83, rörande godkännande av en mellan Sverige och Norge den 11 maj 1929 avslutad konvention angående vissa frågor rörande vattenrätten (svensk-norsk vattenrättskonvention) m. m.;
- nr 84, rörande lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 om sparbanker;
- nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 115 angående organisation av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen;
- nr 86, rörande lag om ändrad lydelse av 91 § i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar och i lag om ändrad lydelse av 55 § i lagen den 13 maj 1921 om ackordsförhandling utan konkurs;
- nr 87, rörande förordning om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar m. m.;
- nr 88, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1929/1930 m. m.;
- nr 89, rörande vissa inrikes postavgifter m. m.;
- nr 90, rörande vissa ändringar i den för skogsskötseln inom lappmarken m. fl. områden gällande s. k. lappmarkslagen;
- nr 91, rörande vissa ändringar i 5 § i lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstnehavares rätt till pension m. m.;
- nr 92, rörande vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor;

nr 93, rörande ändring i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa, i vad angår vissa slag av frukter;

nr 94, rörande förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 95, rörande upphävande av stämpelplikten beträffande växlar och räntebesked från bankinrättningar;

nr 96, rörande sänkning av kaffetullen;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxeförordning m. m.;

nr 98, rörande upphävande av förordningen den 15 maj 1925 (nr 117) angående restitution av sockerskatt eller befrielse från sådan skatt för socker, som använts vid tillverkning av exportvaror;

nr 99, rörande förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 november 1907 (nr 117) om frihamn m. m.;

nr 100, rörande förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) m. m.;

nr 101, rörande statsregleringen för budgetåret 1929/1930;

nr 102, rörande utbetalning av de riksdags- och revisionskostnader, som utgå enligt riksstaten och riksgäldskontorets reglemente;

nr 103, rörande bestridande av på riksdagens beslut grundade riksdagskostnader samt sådana av riksdag föranledda utgifter, som av Kungl. Maj:t förskottsvis anlåtats till utbetalning å statskontoret;

nr 104, rörande sättet för betalning av statskulden;

nr 105, rörande av riksdagen beslutade anslag, som utgå av lånemedel;

nr 106, rörande överlämnande av reglemente för riksgäldskontoret;

nr 107, rörande åtskilliga på grund av § 89 regeringsformen väckta frågor;

nr 108, i avseende å statsregleringen och rörande med statsverket gemenskap ägande ämnen i vad angår frågor behandlade av *statsutskottet*;

nr 109, i avseende å statsregleringen och rörande med statsverket gemenskap ägande ämnen i vad angår frågor behandlade av *bankoutskottet*; samt

nr 110, i avseende å statsregleringen och rörande med statsverket gemenskap ägande ämnen i vad angår frågor behandlade av *jordbruksutskottet*.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren nu, kl. 10.35 f. m., att ajournera sina förhandlingar till kl. 10.45 f. m.

Till åtlydnad av Kungl. Maj:ts kallelse avgingo herr talmannen samt kammarens ledamöter kl. 10.45 f. m. till slottskapellet, där riksdagspredikan hölls av ständige adjunkten i Jakobs församling i Stockholm, pastorn G. A. Jons-son.

Efter gudstjänstens slut begav sig kammaren till rikssalen, där jämväl andra kammaren infann sig. Sedan herr statsrådet och t. f. chefen för justitiedepartementet Vult von Steyern uppläst Kungl. Maj:ts förordnande för hans excellens herr statsministern Lindman att å Kungl. Maj:ts vägnar avsluta riksdagen samt talmännen var för sig framfört kamrarnas undersåtliga välönskningar och riksdagsbeslutet blivit av herr statsrådet och t. f. chefen för justitiedeparte-

mentet Vult von Steyern uppläst, förklarade hans excellens herr statsministern i enlighet med det honom lämnade uppdraget 1929 års lagtima riksdag vara avslutad.

Efter det första kammarens ledamöter återkommit till samlingsrummet och där intagit sina platser, framträdde herr **Vennersten** till talmansbordet och yttjade: Mina herrar! Fåtaligare än mången gång tidigare ha vi i dag samlats för att efter riksdagens avslutande säga varandra farväl. Men vi veta ju, att ett sådant farväl ha många av våra bortresta kamrater bjudit oss, innan de lämnade Stockholm, och många av oss ha säkerligen gjort den reflexionen, att även om denna tidigare avresa i vissa avseenden har kunnat medföra olägenheter, så har den dock i sin mån medverkat till att vi alla, personer av skilda sysselsättningar i det allmänna livet, oftast i praktiska värv, lättare än kanske eljest varit fallet kunnat ägna oss åt riksdagsmannauppgiften. Detta är enligt säkerligen allas vårt förmenande en betydande tillgång och gör, att vi kunna se den ordning, som så småningom uppkommit, kanske mindre kritiskt än vad vi eljest måhända varit benägna att göra.

Det återstår nu för mig att till eder, mina herrar, liksom till alla våra frånvarande kamrater framföra ett av hjärtat gående tack för det odelade förtroende och den stora välvilja, som kammarens ledamöter utan undantag ha behållit skänka sin talman. Redan förra året hade jag glädjen och tillfredsställelsen att framföra ett liknande tack. Detta tack kan efter ytterligare en riksdagssession blott bli ännu djupare och innerligare.

Jag önskar eder alla, mina herrar, frånvarande och närvarande, en angenäm sommar med möjlighet till vederkvickelse och vila i den mån sådant kan för den enskilde vara önskvärt och behövt. Och, framför allt, må vi skiljas åt i den vissa förhoppningen, och i den övertygelsen också, att vi var och en i sin stad gjort vad på oss ankommit för att bringa de ärenden, som vi fått att handlägga, till en för vårt kära fosterland lycklig lösning.

Detta tal besvarades av herr **Lindhagen** i följande ordalag: Herr talman! Varje tid har sin plåga. Krisen i det parlamentariska systemet ställer samtiden inför nya världsstormande uppgifter.

Denna påminnelse ligger nära till hands icke minst vid detta tillfälle. Enligt författning och tradition tillkommer det ålderspresidenten att nu framföra kammarens hälsning till dess högste ämbetsman. Ålderspresidenten bygger sin befogenhet på rekordet i addition av flydda riksmöten, en representant således för materien och möjligen även för erfarenheten. Talmannen åter grundar sin kallelse på kammarens förtroende och står inför oss såsom väktare av parlamentarismens idé, såvitt på tillämpning av gällande konstitutionella former ankommer.

Parlamentarismens reella vanskligheter ligger det dock utom talmannens möjligheter att besvärja. Kring detta riksmötes avslutning står för en gångs skull storm och strid. Visserligen icke om någon mänsklighetens livsfråga, men om en episod i parlamentarismens konstitutionella liv. Vilken ståndpunkt vi än intaga till denna upplevelse, kännes det säkerligen tämligen allmänt som en frigörelse, att friskare vindar å ömse sidor tränga sig fram och söka rensa i någon mån en kvav och sjuklig politisk atmosfär.

Säkerligen delar ni, herr talman, med mig mångas uppfattning, att tillräckligt sikt dock saknas över det parlamentariska problemet. Inom varje mänskliga dväljas många boningar, och i en av dem sitter undantagslöst också en antiparlamentariker. Kampen mellan partierna om makten är ett naturligt men primitivt skede i civilisationens väg mot kulturen. När inom våra skilda samslutningar, stora som små, egna intressen vinka och egen makt kommer,

uppblandas våra handlingar, oftast ofrivilligt, med försyndelser mot parlamentarismens tankar. Demokratien nalkas nämligen sin tillblivelse endast i den mån sinnelagets demokrati gör landvinningar hos individerna, var de än må befinna sig. Det gäller här liksom annorstädes att börja med sig själv, ett i vår andliga efterblivna tid till synes olösligt problem för alla.

Såvitt jag förstår, måste dock redan nu betonas, att regeringsbildandets gåta ej löses genom ödeläggande av omistliga kulturområden och förrådande av ovanskliga krav såsom bytesmedel mot grynvällingar. Mången håller före, att regeringar väl kunna bildas för lösning helt eller delvis av en fråga i sänder, men att det regeringsbildande partiet bör föra med sig sina grundläggande uppfattningar obesmittade och falla på dem. Då först förstår folket vad det gäller och inrättar sig därefter.

Tillåt mig, herr talman, i detta sammanhang ett par aktuella erinringar om arbetssättet i riksdagen, i den mån det behärskas av talmännen.

Enligt § 52 riksdagsordningen äger vid kammares sammanträde varje dess ledamot rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager. Detta är vår parlamentariska frihets palladium. Denna frihet kränkes dock genom det sorl av privata samtal, som till utlänningars stora förvåning tillåtas under den svenska riksdagens sammanträden. Vi samspråka högt — jag också, herr talman — till och med i talarnas omedelbara närhet. Enligt denna antiparlamentariska tradition, som matt beivrats av talmansskapen, pågå ofta sådana samtal även vid talmansbordet i omedelbar närhet av talare, som uppträda i talarstolen.

Första kammaren omhägnar fortfarande vissa andra antiparlamentariska traditioner. Den gamla fyrkvalda första kammaren konstituerade sig i regel som ett värn för de kungavalda ämbetsministärerna emot den folkvalda andra kammarens anlopp. Det blev sålunda andra kammarens sak att understryka anmärkningar mot regeringsmedlemmar i anledning av dechargebetänkandet med ett gillande eller ogillande. Första kammaren ville förmodligen ej uppmuntra en sådan ofarlig praxis utan sökte med lagtolkning en utväg för att för sin del undanskjuta densamma.

Hit hör också, bland annat, att första kammarens ledamöter ej på föredragningslistorna erhålla en fullständig överblick av samtliga propositioner och motioner. Därigenom förbises många ärenden av ledamöterna och omöjliggöras remissdebatter.

Nu äro fyrkvalen borta. Deras ovannämnda traditioner böra även få överflyttas till historien.

Vid detta riksmötes öppnande tillät jag mig såsom ålderspresident uttala den förvissningen, att eder vakthållning, herr talman, om konstitutionen skulle präglas av det gamla mångtusenåriga ordet från Östern: »att äga makt utan ädelmod och mildhet är något, som jag aldrig kan fördraga att se.» Denna profetia har självfallet gått i uppfyllelse. Vi bedja att få till eder, herr talman, framföra vår erkänsla för edert nit, eder oväld, eder reda, edert tydliga språk och framför allt för edert vänliga sinnelag.

När vi nästa riksdag åter på detta rum börja den ändlösa, törniga vandrigen mot sinnelagets demokrati, mot begynnelsen med oss själva, skall för visso vid talmansvalet samtliga avgivna röster bekräfta innehållet i den hälsning jag sålunda velat å kammarens vägnar bringa eder.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 11.55 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.